

«رستاخیز کلمات»:

هم‌نوایی به‌ستوه آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی دادگستری از اقدامات اسرائیل در نظر مشورتی فلسطین ۲۰۲۴

عبداله عابدینی*

DOI: 10.22034/iruns.2025.517046.1173

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۶

چکیده

نظر مشورتی ۱۹ جولای ۲۰۲۴ دیوان بین‌المللی بین‌المللی دادگستری در قضیه «پیامدهای حقوقی ناشی از سیاست‌ها و عملکرد اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی فلسطین از جمله بیت‌المقدس شرقی» گویای تلاش‌های جامعه حقوقی بین‌المللی برای پایان دادن به رویکرد و اقدامات متخلفانه‌ای است که اسرائیل در طول چند دهه در سرزمین‌های اشغالی فلسطین در پیش گرفته است. دیوان در این قضیه ضمن بررسی ابعاد مختلف سوالات مطرح شده از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد، رویه ماندگار دیگری در خصوص موضوعات مختلف حقوق بین‌الملل از جمله جایگاه حق تعیین سرنوشت، مفهوم اشغال و پیامدهای اشغال طولانی مدت برجای گذارد. حتی در فرازهایی از تصمیم دیوان به نقض قاعده منع آپارتاید از سوی اسرائیل اشاراتی صورت گرفته است که در نوع خود جالب توجه است و یکی از آورده‌های مهم دیوان قلمداد می‌گردد. در همین مسیر موضوعات مختلف دیگری در این نظریه به واسطه طرح پرسش‌های عام و کلی از

* عضو هیأت علمی پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت) a.abedini@samt.ac.ir

سوی مجمع، مطرح شده است که هر یک مجال بررسی مجزای دیگر را می‌طلبند. در این نوشتار مروری بر مهم‌ترین یافته‌ها و آورده‌های دیوان در نظر مشورتی فلسطین ۲۰۲۴ خواهیم داشت.

واژگان کلیدی: اشغال طولانی‌مدت، آپارتاید، حق تعیین سرنوشت، قاعده آمره، تعهدات اشخاص ثالث.

مقدمه

دیوان بین‌المللی دادگستری (دیوان) در تاریخ ۱۹ جولای ۲۰۲۴ (۲۹ تیرماه ۱۴۰۳) نظر مشورتی خود در قضیه «پیامدهای حقوقی ناشی از سیاست‌ها و عملکرد اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی فلسطین از جمله بیت‌المقدس شرقی»^۱ (نظر ۲۰۲۴) را صادر نمود. مرجع پرسش از دیوان، مجمع عمومی سازمان ملل متحد است که بر اساس مواد ۹۶ منشور و ۶۵ اساسنامه دیوان^۲ چنین درخواستی از دیوان داشته است. نحوه صورت‌بندی پرسش‌های مجمع به گونه‌ای است که تقریباً ارزیابی قضایی تمامی اقدامات و رویکردهای اسرائیل در طول دهه‌ها اشغالگری از دیوان خواسته شده است.

حدود ۲۰ سال پیش نیز در ۹ جولای ۲۰۰۴، دیوان نظر مشورتی مرتبط دیگر با موضوع فلسطین با موضوع «پیامدهای حقوقی ساخت دیوار حائل در سرزمین‌های اشغالی فلسطین»^۳ (نظر ۲۰۰۴) را صادر نموده بود. بنابراین، در قیاس با نظر ۲۰۰۴، نظر مشورتی اخیر دامنه شمول بیشتری دارد. با این حال، تا حدود بسیاری متکی به حقایق (factual) و یافته‌های حقوقی نظر ۲۰۰۴ می‌باشد. ضمن این که نظر ۲۰۲۴ در فضایی صادر شده که اقدامات تمام عیار ناقض حقوق

¹ Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, Advisory Opinion of 19 July 2024, ICJ Reports 2024.

² United Nations Charter, Chapter XIV: The International Court of Justice

³ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, ICJ Reports 2004.

«رستاخیز کلمات»: هم‌نوایی به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی و... ————— عابدینی

بین‌الملل از سوی اسرائیل در غزه موجب شده تا صدای اعتراض حامیان سنتی اسرائیل نیز بلند شود و در برخی مواقع، شاهد تحریم شهرک‌نشین‌های اسرائیلی از سوی ایالات متحده^۴ هستیم. به نظر می‌رسد بخش مهم دیگر از زوایای حقوقی بحران غزه در دو پرونده ترافیکی افریقای جنوبی علیه اسرائیل با ورود ثالث ۶ کشور از جمله فلسطین با موضوع نقض کنوانسیون ژنوسید^۵ و پرونده نیکاراگوئه علیه آلمان با موضوع نقض ماده ۱ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و کنوانسیون ژنوسید^۶ نمایان شده و خواهد شد. نظر مشورتی ۲۰۲۴ حاوی فزاینده‌ای است که در تسهیل اثبات ادعای طرف‌های اختلاف در دو پرونده فوق می‌تواند مؤثر باشد.

(۱) یافته‌های نظر مشورتی ۲۰۲۴

اگر نظر ۲۰۰۴ دارای ۷ بند پایانی در مورد پیامدهای حقوقی ساخت دیوار حائل بود، نظر ۲۰۲۴ حاوی ۹ بند است که تا حدود بسیاری میان محتوای آنها اشتراک وجود دارد. از آنجایی که یافته‌های دیوان در بند اجرایی نظر ۲۰۲۴ (بند ۲۸۵) بسیار حائز اهمیت هستند، در ادامه با نصاب قضات آورده می‌شوند: ۱- به اتفاق آرا، پذیرش وجود صلاحیت دیوان برای صدور نظر مشورتی؛ ۲- ۱۴ به ۱، تأیید صلاح‌دید لازم دیوان برای صدور نظر مشورتی؛ ۳- ۱۱ به ۴، حضور اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی غیرقانونی است؛ ۴- ۱۱ به ۴، اسرائیل متعهد است در اسرع وقت ممکن، به حضور غیرقانونی‌اش در سرزمین‌های اشغالی خاتمه دهد؛ ۵- ۱۴ به ۱، اسرائیل متعهد به تعلیق ساخت شهرک‌ها و تخلیه شهرک‌نشینان از سرزمین‌های اشغالی فلسطین است؛ ۶- ۱۴ به ۱، اسرائیل متعهد به جبران خسارت از تمام اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط با سرزمین‌های

^۴ <https://apnews.com/article/us-sanctions-israeli-settlers-west-bank-palestinians-354f8b0a44b70c25bf013614b4775900>

^۵ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), ICJ Reports 2023.

^۶ Alleged Breaches of Certain International Obligations in respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany), ICJ Reports 2024.

اشغالی فلسطین است؛^۷ ۷-۱۲ به ۳، دولت‌ها متعهد به عدم شناسایی وضعیت ایجاد شده ناشی از اشغال فلسطین هستند و نباید به حفظ این وضعیت، کمک نمایند؛ ۸-۱۲ به ۳، سازمان‌های بین‌المللی از جمله ملل متحد متعهدند وضعیت موجود در سرزمین‌های اشغالی ناشی از حضور غیرقانونی اسرائیل را به عنوان وضعیتی قانونی شناسایی نکنند؛ ۹-۱۲ به ۳، شایسته است سازمان ملل متحد و به ویژه مجمع عمومی و شورای امنیت شیوه‌های دقیق و اقدامات لازم بعدی را برای پایان دادن سریع به حضور غیرقانونی اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی مدنظر قرار دهند.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، نظر مشورتی ۲۰۲۴ همانند نظر ۲۰۰۴ با نصاب اکثریت مطلق^۸ صادر شده است. بنابراین، در خصوص آورده‌های پایانی نظر مشورتی، اختلاف چندانی میان اکثریت قضات مشاهده نمی‌شود. تنها فردی که جز بند پذیرش صلاحیت دیوان برای صدور تصمیم، با تمامی ۸ بند دیگر مخالف بود، قاضی سبوتینده اوگاندایی است که مطالعه نظر مفصل ۳۶ صفحه‌ای وی^۹ استدلال‌های قانع‌کننده چندانی برای دلایل مخالفتش به دست نمی‌دهد. تومکا (اسلواکی)، آبراهام (فرانسه) و اورسکیو (رومانی)^{۱۰} نیز قائل به مشروعیت اشغال در برخی حالات هستند که تجزیه و تحلیل نظر ایشان مجال دیگری می‌طلبد. برخلاف نظر ۲۰۰۴ که قاضی امریکایی، برگنتال^{۱۱}، با تمامی بندهای دیوان مخالف بود، در نظر ۲۰۲۴، قاضی کلیولند امریکایی^{۱۲}، با تمامی بندهای پایانی دیوان موافق است.

⁷ Mark Lattimer, *Toward an International Register of Damage for the Occupation of Palestinian Territory*, 1 August 2024, at: <https://www.justsecurity.org/98323/register-of-damage-israel-palestine/>

⁸ Marko Milanovic, *ICJ Delivers Advisory Opinion on the Legality of Israel's Occupation of Palestinian Territories*, 20 July 2024, at <https://www.ejiltalk.org/icj-delivers-advisory-opinion-on-the-legality-of-israels-occupation-of-palestinian-territories/>

⁹ *Dissenting Opinion of Vice-president Sebutinde*, 2024 Palestine AO.

¹⁰ *Joint Opinion of Judges Tomka, Abraham and Aurescu*, 2024 Palestine AO.

¹¹ *Declaration of Judge Burgenthal*, 2004 Palestine AO

¹² *Separate Opinion of Judge Cleveland*, 2024 Palestine AO.

«رستاخیز کلمات»: هم‌نوایی به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی و... _____ عابدینی

صلاحیت بر تعیین صلاحیت (به‌عنوان یک اصل کلی برای هر مرجع رسیدگی) و عدم وجود مانع در صدور نظر مشورتی (مفهومی معادل باقابلیت پذیرش در دعاوی ترافعی)، دو اصل اولیه دیوان در رسیدگی به درخواست صدور نظر مشورتی است. دیوان در نظر ۲۰۲۴ از موضوع صلاحیت سریع عبور می‌کند (بندهای ۲۹-۲۳) اما در بحث وجود دلایل قانع‌کننده برای عدم صدور نظر مشورتی ناچار به اندکی مکث می‌شود. (بندهای ۴۹-۳۰) دلیل آن نیز ۶ ایرادی است که برخی دولت‌های شرکت‌کننده در این نظر مطرح کرده‌اند شامل نقض اصل عدم رضایت اسرائیل به حلو فصل اختلاف نزد دیوان، عدم کمک نظر مشورتی دیوان به مجمع عمومی در انجام کارکردهایش، مخدوش کردن فرایند مذاکرات حل و فصل موضوع میان فلسطین و اسرائیل، مخدوش ساختن کارکرد شورای امنیت به واسطه صدور نظر مشورتی از سوی دیوان، عدم وجود اطلاعات کافی نزد دیوان برای بررسی پرسش‌های مطرح شده در نظر مشورتی و طرح جانب‌دارانه پرسش‌ها از سوی مجمع عمومی. ۵ مورد از ۶ مورد مزبور عیناً در نظر ۲۰۰۴ نیز از سوی برخی دولت‌های شرکت‌کننده مطرح و از سوی دیوان به‌عنوان دلیل قانع‌کننده برای عدول از صدور نظر مشورتی شناسایی نشد. در پاسخ به مورد ششم، دیوان اظهار داشت مجمع عمومی قصد محدود ساختن دیوان را در این خصوص نداشته و خود دیوان نیز پیش از پرداختن به پیامدهای سیاست‌ها و عملکرد اسرائیل، موارد مورد نظر مجمع را از نظر نقض اصول و قواعد حقوق بین‌الملل، یک‌به‌یک بررسی خواهد کرد.

نظر ۲۰۰۴ دارای ۷۱ صفحه و نظر ۲۰۲۴ دارای ۸۰ صفحه است. این حجم نشان می‌دهد دیوان سنگ‌بنای اصلی خود را در سال ۲۰۰۴ بنیان نهاده و در سال ۲۰۲۴ از آورده‌های آن استفاده کرده است. درحالی‌که به‌لحاظ موضوعی نظر ۲۰۰۴ تنها محدود به ساخت دیوار حائل بود؛ اما نظر ۲۰۲۴ تمامی حوزه‌های مهم اقدامات اسرائیل شامل اشغال طولانی مدت، شهرک‌سازی، انضمام سرزمین، قوانین و اقدامات تبعیض‌آمیز و پیامدهای این اقدامات برای اسرائیل، دولت‌های ثالث و سازمان‌های بین‌المللی را در برمی‌گیرد. بنابراین، دیوان می‌توانست تفصیل بیشتری به لحاظ بیان

حقایق و تفصیل حقوقی موضوعات مندرج در پرسش مجمع عمومی داشته باشد. همین امر در نظرات جداگانه برخی قضات دیده می‌شود و به همین دلیل، ۱۴ قاضی دیوان (گاه ۲ یا سه قاضی به صورت مشترک) به جز قاضی باننداری هندی، به طرح دیدگاه‌های تفصیلی خود در مقام تفصیل استدلال‌های دیوان پرداخته‌اند. این درحالی است که در نظر ۲۰۰۴ تنها ۷ قاضی نظرات جداگانه خود را مطرح کرده بودند.

مطالعه نظرات جداگانه قضات در نظر ۲۰۲۴ نشان از اختلاف دیدگاه آنها در جلسات شور منتهی به نگارش نظر مزبور است که ضرورت مطالعه آنها را دو چندان و به واسطه برخی استدلال‌های مطرح شده در برخی از آنها، خواندنی می‌کند. حتی برخی قضات^{۱۳} به رویکرد دیوان در عدم تفکیک میان قاعده آمره و تعهدات ارگامنس نقد وارد می‌کنند و معتقدند دیوان هنوز تفاوت این دو مفهوم و ثمره تفکیک آنها را به خوبی مدنظر قرار نداده است. ضمن این که مطالعه نظر برخی قضات^{۱۴} نشان از جانبداری از یک طرف موضوع بحث نظر ۲۰۲۴ دارد و به همین دلیل، استدلال‌هایشان دچار مشکل جانبداری از یک طرف شده است.

۲) اختلاف نظر میان برخی قضات

دامنه اختلاف میان قضات در تفسیر قواعد مورد بحث و استدلال‌های منتهی به نتیجه‌گیری دیوان موجب شده همان‌گونه که گفته شد، جز قاضی باننداری، تمامی قضات نظرات جداگانه خود را به رأی منضم نمایند به نحوی که حجم مجموع نظرات جداگانه^{۱۵} به ۱۴۲ صفحه رسیده است. این اقدام نشان از اهمیت این نظر مشورتی برای قضات دیوان در تعیین تکلیف بسیاری از امور حقیقی و حقوقی در باب فلسطین و قواعد مرتبط با آن دارد. در واقع، این نظر نیز همانند نظر ۲۰۰۴ برای همیشه از جمله آورده‌های دیوان خواهد بود که مرجع علمی حقوقدانان و استناد عملی

¹³ Declaration of Judge Tladi, 2024 Palestine AO.

¹⁴ Dissenting Opinion of Vice-president Sebutinde, 2024 Palestine AO.

¹⁵ <https://www.icj-cij.org/case/186/advisory-opinions>

«رستاخیز کلمات»: هم‌نوایی به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی و... _____ عابدینی

دولت‌ها در روابط بین‌المللی است. عمده این اختلاف نظرها مربوط به موارد زیر هستند که هر یک در جای خود شایسته تأمل می‌باشند زیرا این قضات، با توجه به عقبه رژیم حقوقی که از آن برآمده‌اند، پیشینه مطالعاتی، تحصیلی و کاری‌شان، به نوعی چکیده وضعیت حقوق بین‌الملل در وضعیت فعلی هستند:

۱- این که اسرائیل مرتکب آپارتاید در سرزمین‌های اشغالی شده است؛

۲- این که قطعنامه ۱۸۱ مجمع عمومی و قطعنامه‌های شورای امنیت و نه توافق‌های بعدی طرفین اسرائیلی و فلسطینی، باید سنگ‌بنای موضوع فلسطین باشند؛

۳- استفاده از این نظر برای راه‌اندازی سازوکار تعقیب کیفری مقامات اسرائیل در قالب دیوان بین‌المللی کیفری و صلاحیت جهانی محاکم داخلی کشورها؛

۴- توجه به نگرانی‌های امنیتی اسرائیل و حق تعیین سرنوشت مردم فلسطین در قالب یک

بسته؛

۵- نگرانی امنیتی و دفاع مشروع می‌توانند توجیه‌کننده تداوم اشغال باشد و آن را مشروع

جلوه دهد؛

۶- نقض اصل ثبات مرزها در اثر شناسایی مرزهای پس از ۱۹۶۷ نسبت به اسرائیل؛

۷- مردم اسرائیل نیز در قالب حق بر تعیین سرنوشت حق دارند از امنیت لازم برخوردار

باشند؛

۸- نگرانی امنیتی اسرائیل نمی‌تواند بر نگرانی امنیتی مردم فلسطین تفوق یابد؛

۹- دیوان باید تکلیف خود را با استناد به قواعد آمره روشن نماید و تفکیک میان قواعد

آمره با تعهدات ارگامنس و پیامدهای ناشی از آنها باید به‌درستی تبیین شود. هر یک از این

موضوعات می‌تواند موضوع نوشتاری جداگانه قرار گیرد.

۳) پیامدهای نظر مشورتی ۲۰۲۴

موضوع حل‌نشده فلسطین در طول بیش از ۷۶ سال (تقریباً هم‌زمان با تأسیس ملل متحد) و به روایتی ۵۷ سال (پس از جنگ‌های ۶ روزه در ۱۹۶۷)، موجب شده تا از سوی برخی به‌عنوان یکی از نقاط ضعف نظام حقوقی بین‌المللی به‌شمار آید. درحالی‌که حل موضوع فلسطین متکی به اراده سیاسی است که تاکنون در جامعه جهانی وجود نداشته است و نه خواست و اراده قواعد حقوقی بین‌المللی؛ و شاید به همین دلیل باشد که دیوان در نظر ۲۰۲۴ به درپیش گرفتن شیوه‌های دقیق و مؤثر خاتمه اشغال فلسطین توسط ملل متحد به‌خصوص مجمع عمومی و شورای امنیت تأکید بسیار دارد. به‌نحوی که برخی قضات در نظرات جداگانه‌شان، این فراز دیوان را نوعی تعهد برای ملل متحد تفسیر می‌کنند.

شناسایی عمده تعهدات نقض شده به‌عنوان تعهدات ارگامنس و گاه قاعده آمره از سوی دیوان، تعهد به عدم همکاری در حفظ وضعیت، تعهد به عدم شناسایی وضعیت غیرقانونی و تعهد به خاتمه‌دادن به وضعیت مزبور را به همراه داشته است. این موضوع به‌خودی‌خود می‌تواند بر وضعیت بسیاری از معاهدات منعقد شده میان اسرائیل و سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی در زمینه‌های تجاری^{۱۶} و نظامی اثرگذار باشد. همچنین، می‌تواند بر دو پرونده فعلی جاری در دیوان در خصوص اسرائیل یکی ادعای نقض ژنوسید در دعوی افریقای جنوبی علیه اسرائیل و دیگری ادعای نقض ماده ۱ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ در دعوی نیکاراگوئه علیه آلمان اثرگذار باشد. موضوعی که موجب انتقاد برخی قضات^{۱۷} دیوان در همین نظر مشورتی شد؛ زیرا معتقد بودند دیوان نباید در این نظر مشورتی به موضوعاتی می‌پرداخت که بر نحوه رسیدگی به پرونده‌های جاری در دیوان اثرگذار باشند.

¹⁶ Yusef Al Taimimi, Implications of the ICJ Advisory Opinion for the EU Israel Association Agreement, 30 July 2024, at: <https://www.ejiltalk.org/implications-of-the-icj-advisory-opinion-for-the-eu-israel-association-agreement/>

¹⁷ Joint Opinion of Judges Tomka, Abraham and Aurescu, 2024 Palestine AO.

«رستاخیز کلمات»: هم‌نوایی به‌سویه آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی و... ————— عابدینی

بررسی تفصیلی دیوان در ازای پرسش‌های مطرح شده مجمع عمومی موجب شد تا بار دیگر توجه به برخی موضوعات حقوق بین‌الملل جلب شود که شاید در وضعیت تثبیت‌شده‌ای قرار ندارند و محل اختلاف هستند مثل این که آثار نظرات مشورتی به لحاظ حقوقی چیست و تا کجاست؟^{۱۸} آیا اشغال سرزمین می‌تواند تحت شرایطی مشروع قلمداد گردد؟^{۱۹} آیا توافق بعدی طرفین یک اختلاف می‌تواند بر ماهیت قاعده آمره قواعدی چون حق تعیین سرنوشت اثرگذار باشد؟ آیا توافق بعدی طرفین می‌تواند تصمیمات ناشی از قطعنامه‌های مجمع عمومی یا شورای امنیت را جرح و تعدیل نماید؟ تحت چه شرایطی اشغال طولانی‌مدت می‌تواند قانونی محسوب شود؟ وضعیت ساکنان منتسب به قدرت اشغالگر در سرزمین‌های اشغالی پس از خاتمه اشغال چگونه خواهد بود؟ آیا ممنوعیت انضمام سرزمین در حقوق بین‌الملل مرتبط با قاعده منع توسل به‌زور است یا خود قاعده‌ای مجزاست؟^{۲۰} آیا صرف وضع قانون داخلی مغایر با تعهد بین‌المللی، می‌تواند منجر به مسئولیت دولت شود؟ آیا نگرانی‌های امنیتی یک دولت می‌تواند در برابر ماهیت قاعده‌ای چون حق تعیین سرنوشت تاب مقاومت داشته باشد و آیا اصولاً لزومی دارد یا می‌توان میان این دو تعادلی ایجاد کرد؟ آیا می‌توان برای خاتمه وضعیت اشغال سرزمین‌های فلسطینی از راهکارهایی چون توسل به مفهوم مسئولیت حمایت یا ابزارهایی چون قطعنامه اتحاد برای صلح استفاده کرد؟ هریک از این موضوعات می‌تواند موضوع نوشتاری جداگانه قرار گیرد.

¹⁸ Vahid Reza doost, Unveiling the 'author' of international law: The 'legal effect' of ICJ's advisory opinions, *Journal of International Dispute Settlement*, Volume 15, Issue 4, December 2024.

¹⁹ Marko Milanovic, The Occupation of Gaza in The ICJ Palestine Advisory Opinion, 23 July 2024, at, <https://www.ejiltalk.org/the-occupation-of-gaza-in-the-icj-palestine-advisory-opinion/>

²⁰ Ingrid Brunk and Monica Hakimi, The Prohibition of Annexations and ICJ's Advisory Opinion on the Occupied Palestinian Territory, 22 July 2024, at: <https://www.ejiltalk.org/the-prohibition-of-annexations-and-icjs-advisory-opinion-on-the-occupied-palestinian-territory/>

۴) مشارکت ایران در نظر ۲۰۲۴

در حالی که ایران همواره از حامیان حق بر تعیین سرنوشت فلسطینیان بوده و هست، برخلاف رویکردی که در عدم مشارکت در نظر ۲۰۰۴ در پیش گرفته شد، ایران دست کم در بخش جلسات استماع نظر ۲۰۲۴ شرکت نمود. جدای از این که چرایی و چگونگی این رویکرد از منظر حقوق داخلی و حقوق بین الملل نیز محل تأمل است، نگاهی به متن ۱۰ صفحه‌ای^{۲۱} (صفحات ۲۸-۱۸) ارائه شده ایران در جلسات استماع نشان از حداقل مشارکت ممکن ایران در حمایت حقوقی از مردم فلسطین در قیاس با سایر کشورهای مشارکت کننده در بخش ارائه بیانیه کتبی (۵۵ کشور و ۳ سازمان بین المللی بیانیه کتبی ثبت کردند) و ارائه شفاهی (۵۰ کشور و ۳ سازمان بین المللی) در جلسات استماع دارد. تأکید ایران بر عدم شناسایی اسرائیل در اثر مشارکت در نظر ۲۰۲۴ (صفحه ۲۸) نشان از مشارکت لرزان و بیمناکی نه چندان موجه حقوقی ایران در این خصوص دارد. شاید همین امر یکی از دلایل عدم مشارکت ایران در نظر ۲۰۰۴ و عدم ثبت بیانیه کتبی در نظر ۲۰۲۴ باشد. ضمن این که شاید اگر وقایع ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳ در میان نبود، شاهد همین مقدار مشارکت ایران در نظر ۲۰۲۴ نیز نبودیم.

در هر صورت، در روز ۲۲ فوریه ۲۰۲۴، نماینده ایران در جلسه استماع به نکات زیر اشاره کرده است: حق ذاتی تعیین سرنوشت به عنوان یک حق غیر قابل سلب در حقوق بین الملل برای مردم فلسطین که تاکنون هرگز آن را تجربه نکرده‌اند؛ دیوان صلاحیت صدور نظر مشورتی را دارد؛ پیامدهای اشغال طولانی مدت و همچنین، پیامدهای حقوقی برای همه دولت‌ها و ملل متحد؛ و در نهایت، طرح برگزاری همه‌پرسی در فلسطین. نکته مهم آن است که ایران تمامی اقدامات پرسش شده در صورت بندی پرسش مجمع عمومی شامل اشغال طولانی مدت، تغییر وضعیت

²¹ Public sitting held on Thursday 22 February 2024, at 10 a.m., at the Peace Palace, President Salam presiding, on the 2024 Palestine AO, at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240222-ora-01-00-bi.pdf>

«رستاخیز کلمات»: هم‌نوایی به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی و... ————— عابدینی

بیت‌المقدس، قوانین و اقدامات تبعیض‌آمیز، شهرک‌سازی و حق بر بهره‌برداری از منابع طبیعی را به‌عنوان جلوه‌هایی از نقض حق تعیین سرنوشت تلقی می‌کند. همچنین، ایران به نقض کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض نژادی در قالب آپارتاید اشاره دارد.

ایران هم‌نوا با نظر ۲۰۰۴، تعهدات دولت‌ها را شامل عدم شناسایی، عدم حفظ وضعیت و تعهد به اختتام وضعیت ناشی از اشغال در قالب نقض حق تعیین سرنوشت به‌عنوان یک تعهد ارگامنس می‌داند. همچنین، شورای امنیت را موظف به اتخاذ اقدامات جدی برای تأمین حق تعیین سرنوشت مردم فلسطین از جمله ذیل فصل هفتم منشور ملل متحد می‌داند. شایان ذکر این که بسیاری از این نکات در نظر ۲۰۲۴ مورد توجه دیوان قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

شاید بتوان نظر ۲۰۲۴ را برآیند درجه به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی ملل متحد در درخواست نظر مشورتی مفصل از دیوان و پاسخ دیوان به‌عنوان رکن اصلی قضایی ملل متحد را تأیید بر این به‌ستوه‌آمدگی دانست. به‌ستوه‌آمدن از طولانی‌شدن اشغالی که معلوم نیست تا چند سال دیگر قرار است به‌سر نیاید و یکی از دغدغه‌های همیشگی جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل را به‌پایان رساند. نوع رسیدگی دیوان و نحوه پردازش توصیف‌های حقوقی دیوان نیز به یک تعبیر، «رستاخیز کلمات»^{۲۲} و واژگانی است که توصیف حقوقی بین‌المللی به‌ستوه‌آمدن مجمع عمومی به‌طور غیرمستقیم و دیوان را به‌طور مستقیم از وضعیت اشغال فلسطین نشان می‌دهد.

نکته پایانی آنکه، اصول حفاظت از داده‌ها که به‌ویژه در جلسه ششم کمیته موقت مورد تأکید نمایندگان برخی دولت‌ها قرار گرفت و موازین دیگر حقوق بشر از جمله اصول عدم تبعیض، قانونی‌بودن هدف مشروع، ضرورت و تناسب بر مقررات کنوانسیون نظارت دارد. تدابیر دیگر نیز، از جمله اصل مجوز قضایی قبلی برای در دسترس قراردادن یا به‌اشتراک‌گذاری داده‌ها و انجام

^{۲۲} این تعبیر وام‌دار این کتاب است: محمدرضا شفیعی کدکنی، رستاخیز کلمات، ج. پنجم، سخن، ۱۳۹۸.

تحقیقات فرامرزی مطابق با حاکمیت قانون باید اندیشیده شود. هرگونه مقررہ نظارتی که می‌تواند در تضعیف امنیت افراد و رمزگذاری مورد سوءاستفاده قرار گیرد، نباید زیر پرچم کنوانسیون مقابله با جرایم سایبری به مجوزی برای نقض حقوق بشر تبدیل شود. در نهایت، لازم و ضروری است که مکانیسم‌های نظارتی قوی و مؤثر برای نظارت بر اجرای کنوانسیون جرایم سایبری و تضمین انطباق آن با حقوق بشر ایجاد شود.